

Моніторинговий звіт

“Стан з розслідуванням кримінальних правопорушень, скоєних проти ромів, в тому числі, представниками правоохоронних органів”

Автори: Валерій Новиков, Марина Бублик

Ця моніторингова діяльність проводилась в рамках менторської програми для українських правозахисників за фінансової підтримки ОБСЄ/БДПЛ.

Погляди та інформація, викладені у цьому звіті, можуть не відображати політику і позицію БДПЛ

Зміст

АНОТАЦІЯ	3
ВСТУП	3
2. МЕТОДОЛОГІЯ	7
3. ЗАСТОСОВНЕ ЗАКОНОДАВСТВО	8
3.1. Міжнародне право	8
3.2. Національне законодавство	10
4. ПРОВЕДЕНА ДІЯЛЬНІСТЬ В РАМКАХ МОНІТОРИНГОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ	12
5. РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВА НА СВОБОДУ ТА ОСОБИСТУ НЕДОТОРКАНІСТЬ ПЕРЕДСТАВНИКІВ РОМСЬКИХ ГРОМАД	14
5.1 Дотримання прав людини під час затримання представників ромських громад правоохоронними органами	14
5.2 Насильницькі напади на ромів та ситуація з їх розслідуванням	22
6. КЛЮЧОВІ ВИСНОВКИ	29
7. РЕКОМЕНДАЦІЇ	31
8. АДВОКАЦІЯ	32

АНОТАЦІЯ

В цьому звіті мова йде про стан дотримання права на свободу та особисту недоторканість представників ромських громад, зокрема, представлена ситуація навколо порушень прав ромів під час їх затримання представниками поліції з описом конкретних кейсів. Також наводиться аналіз причин та наслідків насильницьких злочинів проти осіб ромської національності, висвітлюються існуючі проблеми з їх розслідуванням правоохоронними органами. Звіт містить опис норм національного та міжнародного законодавства, які стосуються захисту національних меншин в Україні, зокрема, представників ромських громад. За результатами аналізу інформації з проведеного дослідження авторами звіту підготовлені висновки та напрацьовані рекомендації до органів місцевого самоврядування, представників законодавчої та виконавчої гілок влади, в тому числі, правоохоронних органів.

ВСТУП

Дискримінація ромського населення все ще залишається частим проявом ксенофобії в Україні¹. Порушення прав ромів обумовлене негативним ставленням до них в суспільстві, що провокує чисельні насильницькі напади, як на ромські поселення, так і на окремих осіб ромської національності². Це свідчить про те, що в українському суспільстві є потреба не тільки в постійній підтримці діалогу щодо запобігання злочинам на ґрунті ненависті та протидії розпалюванню міжетнічних конфліктів, але й в більш рішучих адвокаційних діях з боку громадянського суспільства, спрямованих на подолання системної проблеми дискримінаційного неправового поведіння з ромами з боку представників правоохоронних органів, яка не вирішується протягом тривалого часу.

У відкритих джерелах інформації існує чимало свідчень про упереджене та дискримінаційне ставлення українських правоохоронних органів до ромів³. Правозахисні організації кажуть про те, що таке ставлення призводить до підвищення недовіри постраждалих до правоохоронців, зневіри в ефективність звернення до них по допомогу та в решті-решт - до відмови представників ромської громади повідомляти про випадки злочинів та інцидентів ненависті на ґрунті ромофобії⁴.

На окрему увагу заслуговує питання якості розслідування скоєних злочинів проти ромів. Ефективність роботи правоохоронців не відповідає існуючим викликам, через

¹ <https://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=904&page=1>

² https://opinionua.com/2018/06/28/napadi-na-romiv-v-ukra%D1%97ni/?fbclid=IwAR39kZjXub-vT-fp3C7Q56KDN6ig3n96dRCb6BH857I_6-XCxXEDzaRSZ4

³ <http://umdpl.info/news/analiz-militsejskoji-praktyky-stosov/>

⁴ https://minorityrights.org/wp-content/uploads/2019/05/MRG_Rep_Ukraine_UKR_Apr19.pdf с. 33

непритягнення злочинців до відповідальності злочини на ґрунті ненависті повторюються⁵.

Автори цього звіту ставили за мету при його підготовці підвищити обізнаність щодо існуючих моделей серйозних порушень прав людини проти ромів серед відповідних зацікавлених сторін, таких як органи державної влади, громадянське суспільство, широка громадськість; спрямувати зусилля на те, щоб донести потрібну інформацію з дотримання прав людини до поліції, для подальшого ефективного розслідування, переслідування та санкціонування.

1. ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ ТА ЇЇ ОПИС

В Україні спостерігається зростання ксенофобії, упереджень та стигматизації ромів⁶. Напади на ромів відбуваються з тривожною регулярністю, під час них зловмисники вдаються до підпалів, завдають тілесних ушкоджень і навіть скоюють вбивства⁷.

Більшість з цих злочинів скоюються з мотивів «упередження» та відносяться до злочинів, вчинених на ґрунті ненависті⁸. Роми, яким були завдані тілесні ушкодження, та які потребують швидкої медичної допомоги, стикаються з обмеженим доступом до неї через віддаленність медичних закладів, брак коштів, відсутність документів, страх дискримінації з боку медичного персоналу⁹. Виходячи з досвіду взаємодії громадської організації «Асоціація Ромів «ЗОР» з представниками ромських громад, частіше нападам піддаються чоловіки, які є основними годувальниками своїх сімей. В таких ситуаціях ромські родини стають ще більш фінансово вразливими. Тимчасова (або постійна) втрата здоров'я ромських чоловіків внаслідок насилля над ними приводить до того, що жінки отримують додаткове навантаження - окрім постійного догляду за дітьми, ведення господарства вони змушені працювати набагато більше, щоб прогодувати родини.

Крім того, насильницькі злочини викликають у жертв та їхнього близького оточення сильне психологічне потрясіння, оскільки вони спрямовані проти ознак їхньої ідентичності¹⁰.

⁵ <https://commons.com.ua/uk/chomu-ne-rozsliduyut-zlochini-proti-romiv-intervyu-z-olgoyu-vesnyankoyu/?fbclid=IwAR0c6secHqLTOpG-gDq5pNfw5uKYccV7jfy5urxhlpMJuFFjk8eGh2rFvj8>

⁶ Всеукраїнське опитування громадської думки Київського міжнародного інституту соціології (КМІС) з 6 по 16 вересня 2019 року

http://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=904&page=1&fbclid=IwAR0t6rbkoIhfJtlf7GZyqNGokTQrQuoiU1RHFC9Ikfdlrgwa_mce1H7c2Q0

⁷ https://minorityrights.org/wp-content/uploads/2019/05/MRG_Rep_Ukraine_UKR_Apr19.pdf с. 28

⁸ <https://www.osce.org/files/f/documents/2/a/420296.pdf> с. 9

⁹ <https://www.osce.org/files/f/documents/d/e/131776.pdf> с. 20, 38

¹⁰ <https://www.radiosvoboda.org/a/29318756.html>

Злочини, скоєні проти ромів, належним чином не розслідуються правоохоронними органами¹¹. Це формує середовище безкарності, що з одного боку сильно травмує ромські громади, а з іншого - робить цю модель насильства відносно ромів привабливою для їх непримиренних противників. Є чимало причин, пов'язаних із неефективністю розслідувань, переважна частина з яких належить до роботи самої правоохоронної системи, хоча, звісно, і відсутність звернень з боку постраждалих ромів через страх бути учасниками слідства також негативно впливає на процес розслідування¹². З іншої сторони, спостерігаються системні порушення поліцією прав ромів, зокрема самовільних арештів та обшуків, а також досудових порушень прав через презумпцію провини, що виникає на расовому ґрунті¹³.

Можна констатувати, що критично маленька кількість скоєних проти ромів злочинів закінчується обвинувальними вироками. Тобто особи, які здійснюють насилля проти ромів, уникають покарання, що в свою чергу призводить до повторних нападів¹⁴.

Скоєння кримінальних правопорушень проти ромських громад має негативний вплив на ромських жінок¹⁵:

- ромські жінки отримують психологічні травми під час та після нападів на них, їх чоловіків, синів, батьків, родичів;
- внаслідок насильницьких дій над чоловіками та їх незаконного переслідування, в тому числі, і поліцією, жінки втрачають єдиного годувальника в сім'ї;
- через акти насилля над представниками ромських громад їхні сім'ї не можуть приділяти достатньо уваги своїм дітям, які теж від цього психологічно страждають;
- діти, які бачили напади на батьків, руйнування домівок, виростають з купою комплексів і психологічними проблемами. Також через цей негативний вплив діти бояться і соромляться своєї етнічної приналежності. Серед одноліток вони не хочуть ідентифікувати себе як ромів.
- відчуття невпевненості та незначущості в місцевій громаді не дає можливість реалізувати себе як особистість.

Результати, на досягнення яких направлене дане моніторингове дослідження:

¹¹ <https://www.osce.org/files/f/documents/d/e/131776.pdf> с. 19

¹² <https://www.osce.org/files/f/documents/d/e/131776.pdf> с.19

¹³ <http://umdp.info/news/analiz-militsejskoji-praktyky-stosov/>

¹⁴ <https://hromadske.ua/posts/rozsliduvannya-napadiv-na-romski-poseleння>

¹⁵ на підставі інформації, наданої ромськими жінками членам громадської організації «Асоціація Ромів «ЗОР»

Для представників ромських громад, які постраждали, або можуть постраждати як від інцидентів на ґрунті расизму (нападів, насильства, жорстокого поводження, підпалів, погроз і т. ін.), так і від протиправних дій правоохоронних органів:

- отримання інформації про стан з розслідуванням кримінальних правопорушень, скоєних проти ромів;
- підвищення обізнаності щодо національного та міжнародного законодавства, спрямованого на захист національних меншин;
- підвищення обізнаності щодо власних прав при взаємодії з правоохоронними органами;
- підвищення рівня толерантності з боку представників правоохоронних органів до ромського населення;
- зменшення стереотипів, що існують по відношенню до представників ромських громад.

Для представників правоохоронних органів:

- виконання обов'язків, передбачених законодавством України, стосовно розслідування злочинів, скоєних проти національних меншин, в тому числі, проти ромського населення
- підвищення якості послуг, що надаються поліцією ромській громаді;
- розбудова взаємодовіри між поліцією і ромами;
- забезпечення більшої видимості роботи поліції;
- налагодження контактів з правозахисними організаціями для можливої подальшої співпраці.

Для представників органів державної та місцевої влади:

- зниження рівня криміногенної ситуації в регіоні;
- зниження соціальної напруги в суспільстві, яке відчуває наслідки від скоєння злочинів проти ромських громад;
- підвищення відчуття захищеності мешканців регіону;

- зменшення видатків із бюджету, необхідних для компенсації збитків, понесених на відновлення зруйнованих помешкань ромів внаслідок скоєння злочинів;

- створення умов для включеності ромів до участі в суспільному житті місцевих громад.

2. МЕТОДОЛОГІЯ

Дане моніторингове дослідження проводилося в період з червня по вересень 2020 року. Під час нього за допомогою розроблених опитувальників було проведено 10 глибинних інтерв'ю з представниками ромських громад, які стали жертвами насильницьких нападів на ґрунті расизму або постраждали від порушення їх прав з боку правоохоронних органів, а також представниками неурядових громадських організацій, що володіють релевантною інформацією щодо відповідної теми дослідження.

Випадки незаконних затримань та насильницьких нападів на ромів ставали відомими серед представників ромської громади, інформація про них активно поширювалася. Пошук респондентів відбувався за допомогою існуючих контактів серед ромського населення.

Після ідентифікації потенційних респондентів відбувався процес узгодження місця, дати та часу зустрічі для проведення інтерв'ю. Інтерв'ю проводилися в 4-ох містах - Чернігів, Батурін, Конотоп, Ніжин. Особисте спілкування було проведено з 8 респондентами, 4 з яких на свіжому повітрі, 4 в приміщенні, дотримуючись всіх рекомендацій МОЗ щодо запобігання поширенню COVID-19. 2 інтерв'ю були проведені із застосуванням електронних засобів комунікації.

Під час відбору респондентів для проведення інтерв'ю та представленні результатів моніторингу у звіті був врахований гендерний аспект. Інтерв'ю було проведено з чотирма жінками та шістьма чоловіками, тобто був дотриманий гендерний баланс.

При підготовці звіту були використані відкриті джерела інформації, переважно публікації неурядових громадських організацій та незалежні засоби масової інформації (далі - ЗМІ), сайти органів державної влади, міжнародне та українське законодавство.

Одним із джерел інформації під час проведення дослідження стали відповіді на інформаційні запити до органів державної влади, в тому числі, до правоохоронних органів. Загалом було надіслано 10 інформаційних запитів та отримано 10 відповідей на них.

Під час проведення дослідження та безпосередньо підготовки звіту інформація використовувалась з урахуванням правил інформаційної безпеки, у зв'язку з чим в тексті звіту відсутня інформація, яка може ідентифікувати відповідних респондентів. Це зроблено виключно з метою забезпечення безпеки учасників дослідження.

3. ЗАСТОСОВНЕ ЗАКОНОДАВСТВО

3.1. Міжнародне право

Права людини, дотримання яких досліджувалося в ході моніторингу, що став передумовою підготовки цього звіту, закріплені, гарантуються та захищаються цілим рядом міжнародних документів системи Організації Об'єднаних Націй (далі - ООН), насамперед Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод, Міжнародним пактом про громадянські і політичні права та Європейською конвенцією про права людини.

Право на життя

“Право кожного на життя охороняється законом. Нікого не може бути умисно позбавлено життя інакше ніж на виконання смертного вироку суду, винесеного після визнання його винним у вчиненні злочину, за який закон передбачає таке покарання”¹⁶.

“Право на життя є невід'ємним правом кожної людини, воно охороняється законом та ніхто не може бути свавільно позбавлений життя”¹⁷.

Право на свободу та особисту недоторканність

“Кожен має право на свободу та особисту недоторканність. Нікого не може бути позбавлено свободи, крім таких випадків і відповідно до процедури, встановленої законом”¹⁸.

Право на справедливий суд

“Кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який

¹⁶ ст. 2 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод

¹⁷ ст. 6 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права

¹⁸ ст. 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод

вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру або встановить обґрунтованість будь-якого висунутого проти нього кримінального обвинувачення”¹⁹.

“Всі особи є рівними перед судами і трибуналами. Кожен має право при розгляді будь-якого кримінального обвинувачення, пред'явленого йому, або при визначенні його права та обов'язків у будь-якому цивільному процесі на справедливий і публічний розгляд справи компетентним, незалежним і безстороннім судом, створеним на підставі закону”²⁰.

Заборона дискримінації

“Користування правами та свободами, визнаними в цій Конвенції, має бути забезпечене без дискримінації за будь-якою ознакою – статі, раси, кольору шкіри, мови, релігії, політичних чи інших переконань, національного чи соціального походження, належності до національних меншин, майнового стану, народження, або за іншою ознакою”²¹.

“Всі люди є рівними перед законом і мають право без будь-якої дискримінації на рівний захист закону. В цьому відношенні всякого роду дискримінація повинна бути заборонена законом, і закон повинен гарантувати всім особам рівний і ефективний захист проти дискримінації за будь-якою ознакою, як-от: раса, колір шкіри, стать, мова, релігія, політичні чи інші переконання, національне чи соціальне походження, майновий стан, народження чи інші обставини”²².

Заборона катування

“Нікого не може бути піддано катуванню або нелюдському чи такому, що принижує гідність, поводженню або покаранню”²³.

Особливо важливим міжнародним документом, який лягає в основу для аналізу права в проведеному дослідженні є **Рамкова конвенція про захист національних меншин**.

Ст.4. п.1. - Сторони зобов'язуються гарантувати особам, які належать до національних меншин, право рівності перед законом та право на рівний правовий захист. У цьому зв'язку будь-яка дискримінація на підставі приналежності до національної меншини забороняється.

¹⁹ ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод

²⁰ ст. 14 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права

²¹ ст. 14 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод

²² ст. 26 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права

²³ ст. 3 Європейської конвенції про права людини.

Ст.6. п.2. - Сторони зобов'язуються вживати належних заходів для захисту осіб, які можуть стати об'єктами погроз або актів дискримінації, ворожого ставлення чи насильства на підставі їхньої етнічної, культурної, мовної або релігійної самобутності.

3.2. Національне законодавство

В українському законодавстві є чималий перелік документів, які включають в себе норми, що спрямовані на захист прав ромів, про дотримання яких йде мова у цьому звіті.

В першу чергу, до таких документів відноситься **Конституція України**, а саме статті 21, 24 та 29, основними тезами яких є:

- усі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах. Кожна людина має право на свободу та особисту недоторканність.

- Ніхто не може бути заарештований або триматися під вартою інакше як за вмотивованим рішенням суду і тільки на підставах та в порядку, встановлених законом.

- Кожному заарештованому чи затриманому має бути невідкладно повідомлено про мотиви арешту чи затримання, роз'яснено його права та надано можливість з моменту затримання захищати себе особисто та користуватися правничою допомогою захисника.

- Про арешт або затримання людини має бути негайно повідомлено родичів заарештованого чи затриманого.

- Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками.

Крім норм прямої дії Конституції в Україні діють такі важливі для захисту прав ромів закони як **Закон України “Про національні меншини в Україні”** та **Закон України “Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні”**.

Стаття 1. Україна гарантує громадянам республіки незалежно від їх національного походження рівні політичні, соціальні, економічні та культурні права і свободи, підтримує розвиток національної самосвідомості й самовиявлення.

Усі громадяни України користуються захистом держави на рівних підставах.

При забезпеченні прав осіб, які належать до національних меншин, держава виходить з того, що вони є невід'ємною частиною загальнонаціональних прав людини.

В контексті проведеного дослідження ця норма означає, що держава має забезпечити належний захист представників ромської меншини в аспекті, з одного боку, ефективних розслідувань насильницьких нападів на ромів, з іншого боку – недопущення застосування «презумпції винуватості» з боку правоохоронних органів по відношенню до ромів.

Стаття 6. Заборона дискримінації

1. Відповідно до Конституції України, загально визнаних принципів і норм міжнародного права та міжнародних договорів України всі особи незалежно від їх певних ознак мають рівні права і свободи, а також рівні можливості для їх реалізації.

2. Форми дискримінації з боку державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб, юридичних осіб публічного та приватного права, а також фізичних осіб, визначені статтею 5 цього Закону, забороняються.

Тобто у представників всіх ланок влади, хто перебуває на посадах і виконує обов'язки від імені держави/місцевої влади має бути «презумпція знання» - саме вони, в першу чергу, зобов'язані знати та виконувати відповідні норми, що стосуються протидії дискримінації, і нести в разі їх порушення правову відповідальність.

Крім цього одним з найнаближених нормативно-правових актів до питання захисту прав ромів є **Стратегія захисту та інтеграції в українське суспільство ромської національної меншини на період до 2020 року.**

В пункті 4 цього документу перелічені завдання з реалізації Стратегії, такі як:

- здійснення заходів щодо запобігання дискримінації ромів;
- сприяння формуванню у суспільстві толерантного ставлення до ромів

Варто зазначити, що наразі термін дії стратегії завершується і йде процес підготовки нового документу, який буде діяти, починаючи з 2021 року.

Відповідальність за злочини проти ромів та за порушення їхніх прав закріплена в **Кримінальному кодексі України:**

Ст. 115 ч. 2 п. 14 – Умисне вбивство з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості.

Ст. 121 ч.2. - Умисне тяжке тілесне ушкодження.

Умисне тяжке тілесне ушкодження, вчинене способом, що має характер особливого мучення, або вчинене групою осіб, а також з метою залякування потерпілого або інших

осіб, чи з мотивів расової, національної або релігійної нетерпимості, або вчинене на замовлення, або таке, що спричинило смерть потерпілого

Ст. 122 ч. 2 - Заподіяння тілесних ушкоджень середньої тяжкості, обтяжених мотивами расової, національної чи релігійної нетерпимості

Ст. 161 ч.1 - Порушення рівноправності громадян залежно від їх расової, національної належності, релігійних переконань, інвалідності та за іншими ознаками

Умисні дії, спрямовані на розпалювання національної, расової чи релігійної ворожнечі та ненависті, на приниження національної честі та гідності, або образа почуттів громадян у зв'язку з їхніми релігійними переконаннями, а також пряме чи непряме обмеження прав або встановлення прямих чи непрямих привілеїв громадян за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, інвалідності, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками.

Питання адміністративного затримання регулюється ст. 261 **Кодексу України про адміністративні правопорушення**.

“Про адміністративне затримання складається протокол, в якому зазначаються: дата і місце його складення; посада, прізвище, ім'я та по батькові особи, яка склала протокол; відомості про особу затриманого; час і мотиви затримання. Протокол підписується посадовою особою, яка його склала, і затриманим. У разі відмовлення затриманого від підписання протоколу в ньому робиться запис про це.

Про місце перебування особи, затриманої за вчинення адміністративного правопорушення, негайно повідомляються її родичі, а на її прохання також власник відповідного підприємства, установи, організації або уповноважений ним орган.

Органи (посадові особи), правомочні здійснювати адміністративне затримання, про кожний випадок адміністративного затримання осіб інформують у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України, центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги, крім випадків, якщо особа захищає себе особисто чи запросила захисника”.

4. ПРОВЕДЕНА ДІЯЛЬНІСТЬ В РАМКАХ МОНІТОРИНГОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Одразу після розробки проектної пропозиції гендерно-чутливого плану моніторингу дотримання прав людини і безпеки на основі методології БДІПЛ був проведений аналіз міжнародного та національного законодавства, зокрема, щодо захисту національних меншин в Україні, протидії дискримінації, відповідальності за скоєння злочинів на ґрунті ненависті.

Такий аналіз допоміг більш сфокусовано працювати над наступними кроками в проведенні проектної діяльності, а саме - над проведенням моніторингу інтернет-ЗМІ та аналізом звітів неурядових організацій, які проводили близькі до нашої теми дослідження. Саме за допомогою інформації, отриманої з публікацій Інтернет-видань, сайтів органів державної влади, була отримана первинна інформація, з якою автори звіту працювали на наступних стадіях проведення дослідження.

Варто відзначити, що в умовах карантинних обмежень, пов'язаних з пандемією COVID-19, проведення моніторингових онлайн-заходів є одним з найраціональніших шляхів отримання інформації. До віддаленої моніторингової роботи також можна віднести підготовку та надсилання інформаційних запитів до органів державної влади. Зокрема, в рамках дослідження були відправлені запити до Міністерства внутрішніх справ України, офісу Генерального прокурора України, Уповноваженого Верховної Ради України (далі - ВРУ) з прав людини, Міністерства юстиції України, а також до Київської та Ніжинської місцевих прокуратур та відділків поліції. Результатом віддаленої моніторингової діяльності стала підготовка кабінетного дослідження, яке стало підґрунтям для написання частини розділів цього звіту.

На кожному з етапів проведення дослідження автори цього звіту на постійній основі взаємодіяли з командою проекту БДПЛ та залученими до реалізації проекту експертами. Зокрема командою БДПЛ був організований тренінг з безпеки для правозахисників, за результатами якого в рамках цього дослідження був розроблений план з безпеки, який включав в себе, як забезпечення інформаційної, так і психологічної та фізичної безпеки моніторів проекту та респондентів. Також були проаналізовані ризики, напрацьовані заходи щодо попередження таких ризиків та зменшення негативних наслідків у разі все ж таки виникнення проблем під час проведення дослідження.

Під час підготовки до проведення моніторингової роботи були розроблені три види опитувальника, а саме: опитувальник для проведення інтерв'ю з особами, які затримувалися представниками правоохоронних органів, опитувальник для проведення інтерв'ю з особами, які піддавалися насиллю, опитувальник для проведення інтерв'ю з іншими особами, які володіють релевантною інформацією щодо теми дослідження. Крім цього, були напрацьовані інструкція для проведення інтерв'ю та форми заяви про передачу та зберігання персональних даних респондентів.

Загалом було проведено 10 інтерв'ю з респондентами:

- 6 - з представниками ромської громади, які були безпідставно затримані співробітниками поліції;
- 2 - з представниками ромської громади, щодо яких було застосоване насилля;
- 2 - з експертами із захисту прав ромів.

Серед респондентів були пенсіонери, люди з інвалідністю, вагітна жінка та ін. В результаті проведених інтерв'ю виявлені факти неправомірного затримання ромів правоохоронними органами із завданням легких тілесних ушкоджень; несанкціоноване проникнення поліцейськими в особисте житло ромів; незаконний обшук особистого автомобіля; використання мови ворожнечі працівниками поліції та окремими громадянами по відношенню до ромів; вимагання грошей працівниками поліції; примусове незаконне проведення дактилоскопії. Під час інтерв'ю частина респонденток - ромських жінок, які потерпали від нападу чи агресивного поведіння з боку правоохоронних органів, повідомили, що вони потребують психологічної допомоги.

5. РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВА НА СВОБОДУ ТА ОСОБИСТУ НЕДОТОРКАНИСТЬ ПРЕДСТАВНИКІВ РОМСЬКИХ ГРОМАД

5.1 Дотримання прав людини під час затримання представників ромських громад правоохоронними органами

Однією із задач моніторингового дослідження було проведення аналізу дотримання представниками правоохоронних органів передбачених законодавством України процедур під час затримання осіб, зокрема, ромів.

Через те, що монітори безпосередньо не мають можливості бути присутніми під час затримань або інших процесуальних дій, фактично в процесі моніторингу, спираючись на свідчення постраждалих ромів, було проведено порівняння описаних респондентами дій (або бездіяльності) правоохоронних органів з існуючим стандартом процесуального і матеріального права.

Варто зазначити, що існують певні фактори, які впливають на вразливість ромської національної меншини перед державними інституціями, зокрема, правоохоронними органами. Серед них:

- низький рівень освіти, зокрема, правової²⁴;
- дискримінаційне ставлення до ромів з боку суспільства²⁵;
- проблема відсутності у деяких ромів документів, що посвідчують особу²⁶;
- незадовільний рівень матеріальної забезпеченості через низький рівень оплати праці ромів, що унеможлиблює залучення адвокатів на платній основі, а адвокати

²⁴ <https://www.osce.org/files/f/documents/d/e/131776.pdf> с. 24

²⁵ <https://www.osce.org/files/f/documents/d/e/131776.pdf> с. 5

²⁶ <https://www.osce.org/files/f/documents/d/e/131776.pdf> с. 21

центрів з надання безоплатної правової допомоги та неурядових організацій не завжди в змозі обслужити всіх нужденних²⁷.

Протягом певного часу ще до початку моніторингового дослідження до громадської організації "Асоціація Ромів "ЗОР", яка здійснює свою діяльність на території м. Ніжин Чернігівської області, неодноразово зверталися представники ромської громади, які затримувалися співробітниками Ніжинської поліції, з проханням надання юридичних консультацій щодо правомірності дій представників правоохоронних органів. Ці факти потребували більш детального вивчення причин затримання, обставин та строків тримання, а також наявності впливу приналежності до ромської громади на затримання та тримання.

Протягом моніторингового дослідження було проведено 6 глибинних інтерв'ю (4 - з чоловіками, 2 - з жінками) з представниками ромської громади, які були безпідставно затримані співробітниками поліції м. Ніжина Чернігівської області з порушенням передбачених законодавством України процедур.

Обставини затримання ромів в Ніжині були різними. Двох респондентів зупинили патрульні поліцейські, коли роми їхали на власних автомобілях по своїх справах; три респонденти були затримані на вулиці; до однієї опитаної жінки, що в той час була вагітна, поліцейські приїхали додому та забрали її разом із свекрухою до відділку.

*"Стою я на зупинці, чекаю на автобус, підходять до мене двоє поліцейських і питають документи. Я кажу, що вони вдома, я їх не завжди з собою беру. А вони говорять - поїхали у відділок, відбитки пальців знімати. Я чув таке, що кого забирають туди, то можуть і кийком ні за що пригостити. Я давай проситися в них, майже не плавав. Навіть люди, що були на зупинці, почали на них обурюватися. Один такий високий, здоровий, в сини мені годиться, схватив мене так сильно за руку, що майже кисть не виламав, і запхав мене в машину ..."*²⁸.

*"Я була на п'ятому місяці вагітності, лежала в лікарні на збереженні. В той день приїхала додому, щоб покупатися та взяти якісь речі. Незабаром до нас приїхала поліція, та почала ходити по всіх кімнатах, щось шукати. А потім нам із свекрухою сказали, щоб ми збиралися з ними у відділок, що нас там сфотографують та візьмуть відбитки пальців. Я почала плакати, не хотіла їхати. Всі прохання мого чоловіка, щоб не чіпали вагітну в такому стані, залишилися марними. Нам було дуже соромно перед сусідами, коли нас на вулиці саджали в поліцейську машину, наче якихось шахраїв"*²⁹.

²⁷ https://minorityrights.org/wp-content/uploads/2019/05/MRG_Rep_Ukraine_UKR_Apr19.pdf с. 27

²⁸ Н-01

²⁹ Н-04

“Я пішов на ринок купити курчатам відро обмішки. До мене підійшли двоє співробітників поліції та стали питати, де я живу. Я їм доповів і як мене звати, і де я живу, на що вони сказали, щоб я пішов з ними у відділення, бо треба поспілкуватися”³⁰.

“Я йшла на роботу, як біля мене зупинилася патрульна машина. Вийшли поліціанти і кажуть - ну що попалася циганка! Я так і не зрозуміла, за що попалася, куди попалася. Сказали, що відвезуть мене у відділення, щоб зняти відбитки пальців. Схватили мене за плече, за кофту та запхали в машину”³¹.

“Я назбирав у своєму дворі металобрухт та на власній машині поїхав його здавати, щоб заробити собі на бензин. Мене зупинили поліцейські та почали звинувачувати, що я його вкрав. Я кажу, що поприбирав у своєму гаражі, можете поїхати подивитися. Але вони забрали мої документи та наказали їхати за ними у відділок. Мені нікуди було діватися, і я на своєму авто вирушив за ними”³².

“Я живу в м. Батурині, а в Ніжині проживають мої діти та онуки. І коли я їду до них в гості, мене завжди зупиняють патрульні поліцейські. Так було і в цей раз. Зупинили, почали все перевіряти. А в мене на руках всі потрібні документи, ремень пристебнутий, аптечка, світло працює. Їм ні до чого було причепитись, і все одно сказали їхати за ними у відділок. Довелося їхати, бо в них були мої документи”³³.

Жодному респонденту не було надано ніяких пояснень, за що їх затримують, у чому вони підозрюються чи звинувачуються; не були роз'яснені їхні права та обов'язки. Тобто було прямо порушено ч. 4 ст. 29 Конституції України, згідно з якою кожному заарештованому чи затриманому має бути невідкладно повідомлено про мотиви арешту чи затримання, роз'яснено його права та надано можливість з моменту затримання захищати себе особисто та користуватися правовою допомогою захисника.

“Ніхто мені нічого не пояснював, вони дуже грубо виражалися нецензурними словами, наче роми не люди. Я їм сказала - добре, хлопці, я поїду з вами, тільки мені ви повинні сказати, що я порушила. А якщо не скажете, то буду скаржитися до прокуратури. Вони розлютились, схопили кийок, піднесли до мене і кажуть, зараз буде тобі скарга по нирках, і хотіли мене вдарити. Я стала дуже проситися, щоб не били, сказала, що я і так дуже хвора, і вони мене не чіпали”³⁴.

“Ніяких пояснень мені ніхто не надав, забрали документи, положили собі в кишеню і сказали їхати за ними. А в мене ніяких повноважень немає, ніяких знайомих, щоб я міг відстояти свої права”³⁵.

³⁰ Н-05

³¹ Н-06

³² Н-08

³³ Н-09

³⁴ Н-06

³⁵ Н-08

“Питаю, для чого їхати у відділок, що я порушив. На моє запитання вони відповіли, що в них є неписьмова вказівка з Головного управління поліції в Чернігівській області, що всіх ромів зупиняти та забирати в відділок на взяття відбитків пальців та фотографування. Але по Чернігівській області, крім Ніжина, я таке ніде не бачив. Моя теща живе в Чернігові, і скільки не їздили туди, жодного разу не зупиняли”³⁶.

Три респонденти зазначили, що поліцейські вимагали з них гроші. Зі слів опитаного чоловіка вже у відділку вони просили в нього кошти начебто на бензин, який вони витратили, доставляючи його у відділок. Потім почали говорити, що за кожний папірець, який вони заповнювали, він має заплатити.

“Говорять мені - ну ти ж бачиш, ми тут протоколи писали, а ці папірці коштують грошей. І таких папірців було декілька. Пам'ятаю, що один коштував 80 грн. А загальна сума була десь 200-300 грн. Я вивернув кишені, в мене було 18 грн. Говорю - ось, хлопці, бачите? Хочете - беріть. Але ж їм треба було більше, тому не взяли. Як зрозуміли, що немає в мене грошей, так один з них підійшов і каже мені - давай швидко забирайся звідси, чувирла!”³⁷.

Інші респонденти розповідав, що в них вимагали хабаря за те, що їх не повезуть до відділку.

“В них перша такса 1000 грн. Знаю, бо до дітей часто приїжджаю. Як дивляться, що згоди немає, то скидають 500 грн. Раніше просили 100 грн., зараз мінімум 200. Менше і мови немає - заламують і до відділку. І так кожен раз. Навіть ромською вже говорять, кажуть - давай лове, тобто гроші ромською мовою. Навіть було таке, що вже приїхав до своїх дітей під двір, а вони мене наздоганяють і кажуть, давай лове або поїхали у відділок. А де я візьму такі гроші? Я отримую 1630 грн. соціальної допомоги, на них і живу. Дякувати Богу, що вдома в нас корова, кури...”³⁸.

“Поліцейські натякали мені на те, щоб я дав їм хабаря, по типу “давай порішаємо на місці, і можеш їхати, бо в нас часу немає”. А я принципово не хотів давати, хоча в мене і було трохи грошей. Я нічого не порушив, за що я маю платити?! Так одразу і поїхали у міськвідділок”³⁹.

Всі без виключення респонденти розповідали, що представники Ніжинської поліції застосовували до них психологічне насилля, а до деяких - і фізичне. Часто в бік ромів лунали погрози фізичною розправою, якщо вони будуть відмовлятися відповідати на питання чи висловлять намір кудись скаржитися. Один з опитаних чоловіків зазначав,

³⁶ Н-09

³⁷ Н-01

³⁸ Н-09

³⁹ Н-08

що будучи у відділку, йому постійно погрожували побиттям, якщо не буде розповідати, чим він та його родина займаються⁴⁰.

Інший розповідав про погрози підкинути наркотики у машину за те, що респондент намагався дізнатися, за що його забирають до відділка⁴¹. Одна респондентка, яка на момент затримання була вагітною, розповідала, що у відділку до неї зателефонувала її сестра і сказала, щоб вона не хвилювалася, бо вона подзвонить адвокату. В той момент до затриманої підбіг правоохоронець та вихопив з рук її старенький телефон. Почав його дивитися, щось перевіряти, супроводжуючи свої дії погрозами на адресу респондентки: “Сядеш на 20 років, телефон твій з ломбарду, якийсь підозрілий”.

Опитані чоловік і жінка окремо розповідали, що поліціанти висловлювалися в їх бік нецензурними словами ромською мовою.

“...навчилися по-ромськи висловлюватись нецензурними словами. Обзивають, матюкаються, напевно, хтось з наших навчив. А потім і українською називають пошлыми словами, пригнічують; переказувати я цього не хочу, це буде непристойно. Потом після цього такий осадок на душі неприємний залишається”⁴².

“При затриманні поводитися зі мною, як зі скотиною. По-ромськи матюкалися, принижували дуже сильно, наче я не людина. Потім близько двох тижнів всі їхні розмови з голови не виходили, не могла навіть спати через це”⁴³.

Ще один респондент поскаржився, що він отримав удар кийком по нирках в той момент, як він виходив з відділку. “Для профілактики”, як йому сказали. За словами чоловіка, поліціанти розуміють, що роми неграмотні і нікуди не поскаржаться, тому і роблять, що хочуть.

Абсолютно всі опитані респонденти вважали, що їхнє затримання та подальше тримання сталися лише тому, що вони були ромами, тобто мав місце мотив упередження з боку правоохоронних органів. Були три випадки, коли під час затримання ромів поруч з ними знаходилися інші люди української національності, в однакових умовах та обставинах, але тільки до ромів мали місце необґрунтовані претензії та зверхнє ставлення з боку поліцейських.

“Я шла на роботу, але була не сама. Зі мною поруч йшли дівчата-українки. Я серед них одна була чорнява. Вони (поліцейські) підійшли тільки до мене і сказали, ну що, циганка, попалась...”⁴⁴.

⁴⁰ Н-05

⁴¹ Н-08

⁴² Н-09

⁴³ Н-06

⁴⁴ Н-06

“Зі мною їхав хлопець, допомагав мені з металобрухтом. Він був свідком мого затримання. Правда, до нього не було ніяких питань, хто він, звідки він, навіть документи не перевіряли. Ми з ним так і зрозуміли, що це тому, що він - українець, а я ром. І обличчя ж в мене чорне”⁴⁵.

“Скільки людей стояло на зупинці, але ні до кого не підійшли, тільки до мене. А чого? Того, що я - циган”⁴⁶.

“Якби я була українка чи росіянка, то мені б пояснили, чого мене забрали. Вони постійно казали - ви, цигани, ви такі, ви сякі, ви всі однакові; постійно підкреслювали, що я циганка, а значить, я брешу. Їх негативне ставлення дуже відчувалося”⁴⁷.

“Вони мене затримали через те, що я ром. Якщо б я був білим, а не чорним, вони б до мене і не підійшли. Вони ображали мою націю, і мене ображали, мовляв, ви, цигани, ніде не робите. А я кажу - ні, я робив, баба моя робила і на пенсію заробила”⁴⁸.

Респонденти підкреслювали нелюдське ставлення до них під час тримання у відділку. По-перше, це обумовлювалося необґрунтовано довгим терміном перебування під вартою (до чотирьох годин) без будь-яких пояснень. По-друге, правоохоронці в деяких випадках не реагували на прохання респондентів щодо задоволення їх фізичних потреб. Зі слів респондентки, що на той час була вагітна, поліцейські не звертали на неї уваги, коли вона просилася до туалету. І тільки через 2 години жінка (працівниця у відділку) допомогла їй в цьому питанні⁴⁹. Чоловіку похилого віку на його прохання дати склянку води, бо за три години тримання пересохло в горлі, правоохоронці відповіли, що води в них немає⁵⁰. Серед опитаних респондентів була людина з інвалідністю, хвора на ожиріння та цукровий діабет. Всі прохання чоловіка відпустити його після взяття відбитків пальців, бо йому треба вколоти інсулін, а перед цим щось поїсти, поліцейські відмовчувалися або посилали по різних кабінетах, де озвучене питання не вирішувалося.

“Вже навіть ходив стукав у кожні двері у відділку та питав - ви люди чи хто?! Вважаєте нас за непотріб, так хоч людяність проявіть. Я з дитиною маленькою, мені потрібно поїсти та вколотися... Один молодий хлопець запропонував мені бутерброд, але я відмовився. Може, у нього і були добрі наміри, та я чесно кажучи побоювся його їсти. Всі його колеги були такі злі на мене, бо я їм грошей не дав, що могли б мені щось підсипати ⁵¹на той бутерброд, щоб я копита відкинув”⁵².

⁴⁵ Н-08

⁴⁶ Н-01

⁴⁷ Н-04

⁴⁸ Н-05

⁴⁹ Н-04

⁵⁰ Н-05

⁵¹ Н-09

⁵² Н-09

У двох респондентів з шести у затриманих правоохоронці відібрали мобільні телефони. Перед тим, як віддати свій телефон, чоловік попросив подзвонити своїй родині, щоб попередити її про затримання. Поліціанти це не дозволили, відключили телефон та сказали, що собі його не візьмуть, а повернуть пізніше⁵³.

У вагітної жінки було відібрано телефон після її розмови з сестрою, бо зі слів респондентки поліцейському не сподобалося те, що її сестра має намір звертатися до адвоката. Навіть після того, як жінку відпустили з відділка, вона з переляку забула забрати свій паспорт та телефон.

“На мене вдома чоловік почав кричати, що я дурна, неграмотна, пішла з відділку та не попросила своїх речей. Їхати їх забирати всі боялися. Тоді ми заплатили одній людині гроші, яка поїхала та забрала мій паспорт, телефон мені так і не віддали”⁵⁴.

Через правову необізнаність опитані роми не могли точно зазначити, чи вівся представниками поліції протокол про їх адміністративне затримання.

“Якби ж був якийсь документ, то вони, напевно, щось би показували, якийсь папірець давали підписати чи прочитати, але такого не було”⁵⁵.

Лише в двох випадках респонденти говорили, що їх просили підписати якийсь документ. Один чоловік відмовився щось підписувати, бо за його словами в нього не було з собою окулярів, і він не знав, що там написано. Іншому затриманому поліцейські сказали, щоб він підписав документ, де було зазначено, що він немає претензій до представників поліції. Чоловік після певних вагань виконав зазначену вимогу.

Всі шість респондентів розповідали, що їхні затримання мали для них подальші негативні наслідки, які стосувалися або їх фізичного здоров'я, або психологічного. Респондент, якого вдарили кийком по спині, розповів, що в нього після цього боліла спина, на якій залишився слід від удару. Але чоловік не так скаржився на фізичний біль, як на моральний. Йому було соромно перед людьми, які спостерігали за його затриманням на вулиці та могли подумати, що він є злочинцем.

Жінка, яку затримали вдома разом з її свекрухою, розповідала, що вона почала боятися виходити на вулицю, бо переживала, що її заберуть до відділку, постійно дивилася у вікно чи не приїде поліція, бо їй погрожували, що посадять на 20 років. Хоча вона й розуміла, що вона ні в чому не винна і це пусті погрози, все одно боялася⁵⁶.

У іншій жінки за її словами хворе серце, і їй стало погано у відділку. Вона просила дати їй таблетки чи викликати швидку. На її прохання правоохоронці не звернули

⁵³ Н-08

⁵⁴ Н-04

⁵⁵ Н-04

⁵⁶ Н-04

уваги. Вона розповідала, що при затриманні її так сильно тягнули за плече, що залишився синець, який болів тривалий час⁵⁷.

Опитані чоловіки підкреслювали, що найважче їм було пережити почуття приниження, якому вони піддалися з боку поліціантів під час затримання і тримання.

“Мені ці затримання нанесли психологічну травму. Самому від себе було неприємно, наче я якийсь бандит. Я ніколи з криміналом не був пов’язаний, не судимий. Вони до мене так відносилися, як до шахрая якогось. Я їм кажу, я що бандит чи на якогось маньяка схожий, чи на наркомана? Відповідають, що ви всі цигани дурете, крадете, вбиваєте. Я не заперечую, що є такі, але особисто я - кого обікрав чи обдурих? Я ніколи нічого поганого людям не робив, я віруюча людина. Після того, як мене відпустили, я приїхав додому морально подавлений, в мене просто опустилися руки, і нічого не хотілося робити”⁵⁸.

“Я - інвалід, в мене видалили щитоподібну залозу, і я маю кожного півроку лягати в лікарню прокапатися. Через цю ситуацію мусив лігти раніше за місяць, бо через моральні переживання почалося безсоння, і я довго потім приймав заспокійливі”⁵⁹.

Важлива річ, яку варто відзначити. У п’яти респондентів були відібрані відбитки пальців без надання ними добровільної згоди. У двох чоловіків дактилоскопіювання було здійснене не вперше.

“...наздогнали мене ці поліціанти і кажуть - давай лове або поїхали у відділок знімати відбитки пальців. А я кажу - да скільки можна, вони що в мене, змінюються чи як? Ніяких нервів в мене вже на них не вистачає”.

В той же час Ніжинська поліція у своїй відповіді на інформаційний запит зазначила, що в Ніжинському відділу поліції (далі - ВП) Чернігівській області відсутні факти протиправних дій з боку працівників по відношенню до осіб ромської національної меншини. Також було підкреслено, що дактилоскопіювання осіб працівниками поліції здійснюється тільки з добровільної згоди такої особи, за виключенням осіб, які набули статусу підозрюваного. З огляду на свідчення респондентів, отримані при проведенні шести інтерв’ю, інформація, надана Ніжинською поліцією, не відповідає дійсності.

Жодний опитаний респондент не звертався до правоохоронних органів із заявою про його незаконне затримання. Основною причиною є страх помсти та відсутність довіри. Фактично з боку правоохоронних органів має місце застосування презумпції винуватості по відношенню до ромів. Представники поліції наперед впевнені у винуватості представників ромської громади з тієї причини, що вони є ромами, щодо яких в українському суспільстві має місце упереджене ставлення та безліч стереотипів.

⁵⁷ Н-06

⁵⁸ Н-08

⁵⁹ Н-09

5.2 Насильницькі напади на ромів та ситуація з їх розслідуванням

Другою дослідницькою задачею було проаналізувати ситуацію з правовими наслідками нападів на ромів, які постраждали від інцидентів на ґрунті расизму (нападів, насильства, жорстокого поводження, підпалів, погроз і т. ін.), в тому числі ситуацію з розслідуванням таких наслідків та судовою практикою.

У засобах масової інформації періодично з'являються публікації щодо насильницьких нападів на ромів та їх поселення⁶⁰, в результаті яких членам ромських громад завдається матеріальна, психологічна та фізична шкода. Здійснення насилля навіть щодо одного представника ромської національної меншини за ознаками расової нетерпимості емоційно відображається на цілій спільноті, адже група усвідомлює спільні ознаки з жертвою через її реальну чи навіть припустиму приналежність до цієї групи⁶¹.

В рамках моніторингового дослідження планувалося проведення інтерв'ю з представниками ромських громад, які зазнали насильницьких нападів, для більш детального вивчення обставин злочинів, аналізу мотивів нападників, подальшої взаємодії правоохоронних органів з постраждалими особами. В той же час отримання інформації від потерпілих ромів є доволі складною задачею. По-перше, вони не бажають згадувати пережиті події через страх та недовіру, адже інформація, якою вони володіють є чутливою, а її розповсюдження несе в собі ризики для їх здоров'я та навіть життя. По-друге, після нападів на ромські поселення, внаслідок руйнування їхнього житла, роми переїжджають до інших регіонів України, через що вкрай важко знайти їх контакти. По-третє, на бажання респондентів розповісти про обставини нападів впливає віддаленість подій, тобто чим більше часу пройшло після події, тим менше віри у постраждалих осіб на справедливе правосуддя.

З вищенаведених причин під час дослідження не вдалося провести інтерв'ю з ромами, чий поселення піддалися насильницьким нападам в м. Києві, незважаючи на співпрацю з місцевими правозахисними організаціями, які займаються захистом прав ромів, та активну комунікацію з ромськими громадами, що проживають в м. Києві.

В той же час було проведено 2 окремих глибинних інтерв'ю з чоловіком та жінкою, щодо яких було застосоване насилля. Нижче наведені описи кейсів порушення прав ромів, що були задокументовані моніторами під час польової роботи.

⁶⁰ <https://hromadske.ua/posts/viselennya-romiv-z-taboru-v-kievi>
<https://www.radiosvoboda.org/a/news-napad-na-romiv/30589240.html>
<https://www.ukrinform.ua/rubric-kyiv/3018079-napad-na-romiv-policia-rozpovila-podrobici.html>
<https://www.unn.com.ua/uk/news/1867151-napad-na-romiv-u-kiyevi-rozpochate-kriminalne-provadhennya>

⁶¹ http://diversipedia.org.ua/sites/default/files/hate_crime_investigation_manual_2012_final.pdf с.82

Перший випадок мав місце влітку 2019 року. Мати-одиначка проживала в м. Ніжині Чернігівської області. Одного дня її син грався з м'ячем на сусідній вулиці з українськими хлопцями. Коли він ввечері повернувся додому, родина сіла вечеряти, та побачила, як до їхнього будинку біжить розлючений сусід. Він почав звинувачувати жінку та її сина, що вони вкрали м'яч у його дитини. Мати хлопчика почала спокійно йому пояснювати, що її син ніколи нічого чужого не візьме, бо так вихований. До того ж вона бачила, як він прийшов з вулиці без м'яча, а якщо б і приніс його, то вона б одразу повернула річ її власнику. Але чоловік все одно продовжував їх звинувачувати, говорячи, що «ви, цигани, мене обікрали».

«Коли я йому пояснювала, що ми не крали м'яча, він став таким агресивним, що почав розмахувати руками та зачепив мене за плече. Я – інвалід третьої групи, в мене ревматоїдний артрит, хворі суглоби. Мені настільки було боляче, що я нічого не могла сказати від болю, впала на землю та почала плакати, але це його не зупинило. Він продовжував мене ображати, принижувати, кричав, що нас треба палити, як палив вас Гітлеру в війну, бо ми – цигани, низька нація, і вміємо тільки красти. Було дуже неприємно та образливо», - згадує респондентка.

Окрім психологічної травми, напад чоловіка залишив на плечі жінки невелику гематому, з приводу якої вона звернулася до своєї дільничної лікарки, яка призначила їй знеболюючу мазь та певні ліки. Через загострення болів у суглобах жінка не могла ходити на роботу. Її винаймав підприємець для торгівлі на ринку. Внаслідок того, що декілька днів вона буда відсутня на робочому місці, постраждалу від нападу було звільнено.

Сусіди жінки після інциденту поміняли до неї ставлення, перестали вітатися, бо чули, як нападник кричав на неї та звинувачував в крадіжці. Беручи до уваги дискримінаційне ставлення до ромів з боку суспільства, сусідам легше було повірити чоловіку, аніж жінці.

Ситуація, що сталося, негативно вплинула на сина респондентки. Він перестав гуляти з друзями, почав комплексувати. До того ж мати хлопчика сама не хоче, щоб він спілкувався з іншими дітьми, бо якщо щось у когось ще пропаде, почнуть знову звинувачувати ромську родину.

«Якими б грамотними не були роми, який би статус вони не займали, та який би матеріальний стан вони не мали, все одно на нас лежить клеймо, що ми крадії. Як сірий, так і вовк. Ми для всіх оточуючих, вибачте, чорні», - вважає респондентка.

Другий випадок зафіксований моніторами в м. Конотопі влітку 2020 року.

Респондент із дружиною та зятем працювали на власному городі - біля водойми висаджували верби, квіти. Раптом на їх ділянку зайшла сусідська родина – чоловік, жінка та їхня донька. В руках вони тримали бити та палки. Сусід сильно вдарив зятя чоловіка по спині та почав кричати: «Ви – цигани, тварі, я вас терпіти не можу! Моя б воля – я б вас застрелив!». Відійшовши на безпечну відстань, роми почали запитувати, за що сусіди їх ненавидять, що вони їм зробили. Після цього сусід ще більше розлютився та почав рубати дерева на ромському городі – яблуні, вишні, верби, які наче йому заважали. За словами респондента саджанці цих дерев були придбані ним 2 роки тому, і тільки почали плодоносити.

«Чесно кажучи, ми після цього інциденту навіть між собою не спілкувалися, настільки це було шоком для нас. Ми так глобально замкнулися в собі. Тиск був підвищений 3 дні. Декілька разів викликали швидку, я – собі, дружина – собі. Таке ганебне відчуття було, ніби ми якась сволота, не люди, а сміття!», - згадує респондент.

Таке ставлення до себе з боку окремих сусідів роми відчують постійно. Сусіди намагалися налаштувати інших мешканців проти ромів, говорили, що вони можуть обікрасти, тому радили тримати будинкові книги якнайдалі, бо «роми можуть переоформити на себе ваші хати». Особисто респонденту нападник погрожував, що він його застрелить або зарубає сокирою. Найбільшим страхом респондента було те, що кривдники можуть напасти на його онуків, які часто граються на вулиці.

На другий день після нападу постраждалий чоловік викликав поліцію для розслідування факту розпалювання міжетнічного конфлікту з використанням мови ворожнечі. До речі, диспетчер не знала такого вислову та декілька разів перепитувала.

Респондентом була написана заява від свого імені, що мав місце факт порушення рівноправності громадян залежно від їх расової та національної належності (стаття 161 КК України); були опитані свідки.

На якому етапі знаходиться розгляд заяви наразі невідомо. Сам респондент хоче залишити справу на тому етапі, як вона є, бо сусіди, які фізично та морально нападали на його родину, заспокоїлися, і більше їх не чіпають.

В ході моніторингу відкритих джерел факти систематичних насильницьких нападів на ромське населення також знайшли своє підтвердження. Варто зазначити, що злочини на ґрунті ненависті проти ромів скоюються протягом багатьох років і в цьому можна пересвідчитися за допомогою аналізу Інтернет-ЗМІ.

Нижче наведені декілька випадків, які це підтверджують. По кожному з них були направлені інформаційні запити до правоохоронних органів (Міністерства внутрішніх справ, Генеральної прокуратури України, Національної поліції) та Уповноваженого

Верховної Ради України з прав людини щодо відкриття кримінальних справ та результатів розслідування.

● Зранку 29 квітня 2020 року до намету в Голосіївському районі Києва, де проживали роми, увірвалися невідомі, почали розпилювати сльозогінний газ. Вони нанесли мешканцю тілесні ушкодження дошкою від паркану, погрожували його вагітній дружині, після чого здійснили підпал. У наметі згоріли документи та телефони. Постраждали переїхали на іншу локацію.

Про цей напад повідомила волонтерка Віта Зіневич, яка разом з іншими волонтерами тричі на тиждень розвозять їжу бездомним. Приїхавши 30 квітня до ромської родини з Закарпаття, на місці намету вони побачили згарище. Згодом постраждалих ромів знайшли. За словами волонтерки поліція у них показань не брала і не складала протокол⁶².

За фактом насильницького нападу на ромське поселення Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини було відкрито ініціативне провадження, в рамках якого направлено запит до Головного управління Національної поліції у м. Києві з вимогою вжити передбачених законом заходів щодо повного, об'єктивного та неупередженого дослідження всіх обставин, пов'язаних із проявами расової нетерпимості в даній ситуації.

За інформацією Міністерства внутрішніх справ за вказаним фактом слідчим відділом Голосіївського управління поліції Головного управління Національної поліції у м. Києві проводиться досудове розслідування в окремому кримінальному провадженні, відкритому за ознаками кримінального правопорушення, передбаченого частиною другою статті 161 КК України (Порушення рівноправності громадян залежно від їх расової, національної належності, релігійних переконань, інвалідності та за іншими ознаками).

● 7 червня 2018 року разом із працівником Голосіївського Національного природного парку Олександром Соколенком, який в життєдіяльності ромського табору, що стояв в тому місці понад 15 років, побачив умисне злісне пошкодження природного заповідного фонду, до табору приїхали журналісти телеканалу ICTV. Начебто для охорони вони покликали із собою праворадикалів з «Національних дружин». Слідом за ними до табору приїхала поліція. Під натиском журналістів, поліції та радикалів роми покинути лісосмугу. Щоб їм нікуди було повертатися «дружинники» вирішили зруйнувати їхні домівки, називаючи це «прибиранням лісу». Над мешканцями табору, що збиралися прямо під час погрому, відверто знущалися. За цим без реакції спостерігав наряд поліції. Щонайменше 5 днів після спалення табору його

⁶²

https://zik.ua/news/Kyiv/pobyly_znyshchyly_namet_i_dokumenty_u_kyievi_zaiavlyly_pro_napad_na_romiv_967298

мешканці жили у сквері, неподалік залізничного вокзалу «Південий» під пильним наглядом поліції. За їхніми словами, у справі зруйнування табору жодного з них не допитали⁶³.

За фактом нападу Уповноваженим було відкрито ініціативне провадження та направлено відповідні акти реагування до Міністерства внутрішніх справ України та Головного управління Нацполіції в м. Києві. Крім того, з метою врегулювання проблемних питань ромських поселень у м. Києві, забезпечення соціальних і житлових прав ромів, які мешкали у знищених поселеннях, Уповноваженим було направлено лист до голови Київської міської державної адміністрації.

За інформацією Міністерства внутрішніх справ 07.06.2018 слідчим відділом Святошинського управління поліції Головного управління Національної поліції у м. Києві за вказаним фактом відкрито кримінальне провадження за ознаками кримінального правопорушення, передбаченого частиною другою статті 296 КК України (Хуліганство).

21.06.2019 прийнято рішення про закриття кримінального провадження на підставі статті 284 (закриття кримінального провадження та провадження щодо юридичної особи) КПК України.

● 31 березня 2017 року в місце компактного проживання ромів у Дніпровському районі Києва, де на вулиці Канальній в самостійно зведених з підручних матеріалів хатинках проживало близько 300 людей – сотня дорослих і двісті дітей, прийшли люди в балаклавах, сфотографували ромів, взяли з усіх відбитки пальців і наказали забиратися геть⁶⁴. Табір спорожнів. У відкритих джералах є підтвердження, що до примусового виселення ромів причетна міська влада. Частина ромів незабаром переїхала до Закарпатської області, поліціанти навіть купували їм квитки. В ніч на 6 квітня невідомі підпалили кілька спорожнених хат⁶⁵.

У рамках ініціативного провадження, відкритого Уповноваженим за фактом примусового виселення та спалення ромського табору, що був розташований по вул. Канальній, Дарницького району м. Києва у березні - квітні 2017 року було направлено відповідні акти реагування до керівництва Головного управління Національної поліції у м. Києві щодо належного розслідування вказаного інциденту.

Водночас Уповноваженим скеровано листа до міського голови м. Києва щодо врегулювання проблемних питань ромського поселення у Дарницькому районі м. Києва.

⁶³ <https://hromadske.ua/posts/rozsliduvannya-napadiv-na-romski-poseleennia>

⁶⁴

<https://www.facebook.com/molod.za.myr/photos/a.242179065908321/1169717836487768/?type=3&theater>

⁶⁵ <https://hromadske.ua/posts/viselennya-romiv-z-taboru-v-kievi>

Окрім того, за ініціативи Уповноваженого проведено робочу зустріч, під час якої було вказано місцевим органам влади на необхідність соціального захисту ромів, які постраждали внаслідок спалення ромського поселення, а також на посилення інформаційної кампанії задля подолання упередженого ставлення до них.

Треба зазначити, що за інформацією Міністерства внутрішніх справ за наведеними вище відомостями слідчими підрозділами Головного управління Національної поліції у м. Києві кримінальні провадження не відкривалися.

● 20 квітня 2018 року члени радикального угруповання «С14», озброєні ножами і молотками, напали на табір ромів у парку Лиса Гора в Києві, спаливши їхні намети⁶⁶. Праворадикали, переслідуючи жителів, серед яких були жінки та діти, жбурляли в ромів каміння та поливали їх сльозогінним газом.

21 квітня на своїй сторінці у Facebook член «С14» Сергій Мазур опублікував фотографії спалених ромських наметів, написавши, що вони «поприбирали» у парку (згодом пост був видалений).

24 квітня голова Київської поліції Андрій Крищенко повідомив, що поліція не отримала жодних скарг на насильство на Лисій Горі, і що представники поліції та громадських служб просто спалили сміття. Після опублікування 25 квітня новинним ресурсом LB.ua відео, на якому видно, як молодики у чорному одязі із закритими обличчями женуться за ромами, серед яких багато жінок та дітей, та розпилюють газ, поліція відкрила два кримінальні провадження за статтями 296, частина 2 (хуліганство) та 161, частина 1 (порушення рівноправності громадян залежно від їх расової, національної належності або ставлення до релігії).

Тільки 10 липня поліція Києва оголосила підозру координатору праворадикальної організації С14 Сергію Мазуру за фактом погрому табору ромів на Лисій горі в Голосіївському районі Києва.

18 липня суд у Києві призначив йому запобіжний захід у вигляді цілодобового домашнього арешту, а 7 серпня Апеляційний суд Києва змінив запобіжний захід на домашній арешт з 22:00 до 6:00 (нічний домашній арешт)⁶⁷.

Сергій Мазур був звільнений у листопаді 2018 року після рішення суду, який вказав на процесуальні порушення з боку поліції. Прокуратура оскаржила це рішення, але відповідні судові засідання були відкладені шість разів⁶⁸.

⁶⁶ <https://www.facebook.com/amnestyua/posts/10155814950708978>

⁶⁷ <https://report2018.tilda.ws/lysa-hora2019>

⁶⁸ <https://www.radiosvoboda.org/a/news-amnesty-za-napad-na-tabir-romiv-nihto-ne-pokaranyi/29884221.html>

24 квітня 2019 року апеляційний суд Києва поновив розгляд справи про напад на ромський табір в Голосіївському районі столиці⁶⁹.

За інформацією Міністерства внутрішніх справ у вчиненні кримінального правопорушення викрито одну особу, відносно якої кримінальне провадження виділено в окреме. Особі повідомлено про підозру та 29.06.2019 обвинувальний акт направлено до суду для розгляду по суті.

На даний момент жодного рішення суду по цій справі в Єдиному державному реєстрі судових справ немає.

Ситуація ускладнюється тим, що далеко не всі постраждалі роми мають можливість скористатися послугами адвоката, так як в основному вони не мають коштів, а адвокати центрів з надання безоплатної правової допомоги та неурядових організацій не в змозі обслужити всіх нужденних. Не маючи професійних юридичних знань, люди не розуміють, куди необхідно звернутися і що робити, якщо в порушенні кримінальної справи відмовлено або якщо порушена кримінальна справа нележним чином не розслідується.

За інформацією Міністерства юстиції України у першому кварталі 2020 року установами системи безоплатної правової допомоги 79 представникам ромської національної меншини було надано безоплатну первинну правову допомогу і 21 особі ромської національної меншини було надано безоплатну вторинну правову допомогу. Беручи до уваги те, що на території України за різними джерелами інформації проживає від 150 до 400 тисяч ромів⁷⁰, кількість ромів, що отримують первинну правову допомогу, критично мала.

Ситуація з відсутністю обвинувальних вироків щодо осіб, які скоюють насильницькі злочини проти ромської національної меншини є по суті порушенням стандартів ефективного розслідування Європейського суду з прав людини, відповідно до яких, держава повинна вжити необхідних зусиль для ефективного розслідування злочинів та притягнення винних осіб до відповідальності.

⁶⁹ <https://www.dw.com/uk/%D1%80%D1%96%D0%BA-%D0%BF%D1%96%D1%81%D0%BB%D1%8F-%D0%BF%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%BE%D0%BC%D1%96%D0%B2-%D1%8F%D0%BA-%D1%80%D0%BE%D0%B7%D1%81%D0%BB%D1%96%D0%B4%D1%83%D1%8E%D1%82%D1%8C%D1%81%D1%8F-%D0%BD%D0%B0%D0%BF%D0%B0%D0%B4%D0%B8-%D0%BD%D0%B0-%D1%80%D0%BE%D0%BC%D1%81%D1%8C%D0%BA%D1%96-%D0%BF%D0%BE%D1%81%D0%B5%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F-%D0%B2-%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%96/a-48490103>

⁷⁰

https://uk.m.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D1%96%D0%B6%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D0%B8%D0%B9_%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D1%8C_%D1%80%D0%BE%D0%BC%D1%96%D0%B2?fbclid=IwAR2VGUY2dkpgZOOAduEvr8EsRIg-emopKkj0FUGrVda1HmE-Z2HLX0IVqA0

В ході моніторингового дослідження було проведено 2 інтерв'ю з особами, що володіють релевантною інформацією по темі дослідження, та займаються питаннями захисту прав ромів.

За словами ромського правозахисника поліція не відносить напади проти ромів до окремої категорії справ. Мотив расової або етнічної ненависті також рідко застосовується при кваліфікації злочинів, пов'язаних з насиллям проти ромів. Є певна негативна тенденція щодо зміни кваліфікації справи на етапах судового розгляду - є випадки, коли в досудовому слідстві мотив встановлено, але в судовому розгляді мотив нівелюється.

“Наразі жодна справа з 2016 року не була доведена до кінця. Справи затягуються (Вільшани, Харківська область), рішення переглядаються не на користь потерпілих (Лощинівка, Одеська область), деякі справи закриваються через порушення процесуальних норм вручення підозри (Лиса гора, Київ). Ефективність судового розгляду дуже низька. Єдиним більш-менш ефективним прикладом є справа Давіда Папа (м.Львів), в якій всі нападники були затримані, по кожному з яких є рішення суду. Проте, в тих рішеннях відсутній мотив ненависті попри наявність доказів мотиву ненависті до потерпілих”⁷¹.

Експертка із захисту прав ромів вважає, що складнощі в розслідуванні злочинів проти ромів існують, в тому числі, через наявність стереотипів та маргіналізації питання ромської меншини.

“На жаль, ефективність роботи правоохоронців не відповідає реальній ситуації, внаслідок чого злочини на ґрунті ненависті повторюються, і як наслідок, безвідповідальність породжує ще більшу ненависть до представників ромської спільноти”⁷².

6. КЛЮЧОВІ ВИСНОВКИ

За результатами проведеного моніторингового дослідження можна зазначити, що представники ромської громади піддаються дискримінації з боку правоохоронних органів під час їх затримання та тримання. Це підтверджується результатами проведених глибинних інтерв'ю з постраждалими ромами. Дискримінація щодо ромів підтверджується наступними фактами:

- у випадках, коли під час затримання ромів поруч з ними знаходилися інші люди української національності, в однакових умовах та обставинах, тільки до ромів мали місце необґрунтовані претензії та зверхнє ставлення з боку поліцейських;

⁷¹ Н-07

⁷² Н-10

- використання представниками поліції мови ворожнечі по відношенню до ромів, яка проявлялася в їх негідному ставленні до ромської національності, в упереджених висловлювань, що всі без виключення роми - крадії та дармоїди;

- правоохоронці під час затримань ромів виходять з позиції презумпції винуватості, тобто не припускають, що ром може бути винним в тому чи іншому злочині, як і особа іншої національності, а впевнений в цьому заздалегідь та сприймає це як очевидний факт. Це серйозне порушення базових засад справедливого суду ще на фазі першого контакту правоохоронців з людиною.

Тобто представники держави, які наділені обов'язками захищати права національних меншин, зокрема, представників ромських громад, самі ж їх і порушують.

Роми, які незаконно затримуються правоохоронними органами, майже не звертаються зі скаргами до відповідних посадових осіб.

По-перше, це пов'язано зі страхом помсти з боку тих, хто затримував. Постраждали від незаконних дій поліції роми бояться, що їх подальші дії в плані правового захисту лише нашкодять їм або членам їх сімей.

По-друге, системною проблемою є брак довіри. Маючи негативний досвід взаємовідносин з поліцією, часто пов'язаний з переслідуваннями на основі расової приналежності, постраждалим ромам не вистачає довіри до інших правоохоронних структур, таких як прокуратура, щоб подавати відповідні скарги.

Автори звіту отримали свідчення про порушення представниками правоохоронних органів процедури адміністративного затримання, під час якої затриманим ромам не роз'яснювалися підстави їхнього затримання, їх права, не складався відповідний протокол. У затриманих ромів були взяті відбитки пальців без їх добровільної згоди. Мали місце факти вимагання від ромів грошей представниками поліції за те, щоб їх не затримували. За словами опитаних ромів представники поліції принижували їх людську гідність, нецензурно висловлюючись в їх бік, та демонстрували зневажливе ставлення до ромської національності.

Аналіз Інтернет-ЗМІ, інтерв'ю з респондентами ромської національності, проведених в ході дослідження, а також відповідей на інформаційні запити від органів державної влади свідчить про те, що в Україні систематично здійснюються насильницькі напади на представників ромського населення. В той же час розслідування таких нападів не є результативним. За злочини на ґрунті ненависті, які скоювалися на території м. Києва та Ніжина за останні 4 роки, жодна особа не була притягнута до відповідальності.

Ситуація з розслідуванням та притягненням винних осіб до відповідальності за насильницькі злочини по відношенню до представників ромської національності, ускладнюється за наступних причин. По-перше, частина постраждалих не звертається

за допомогою до правоохоронних органів, по-друге, існує низка недоліків в системі реєстрації та розслідування злочинів, які хоча і варто віднести саме до злочинів на ґрунті ненависті, але у зв'язку з відсутністю комплексної та стратегічної політики не завжди це реально зробити.

Поліція не фіксує напади проти ромів окремою категорією справ. Мотив расової або етнічної ненависті також рідко застосовується при кваліфікації злочинів, пов'язаних з насиллям проти ромів.

Внаслідок вищевикладеного можна стверджувати, що винувата особа має можливість уникнути правосуддя за скоєння насильницького нападу на представників ромської громади. Це формує середовище безкарності, що з одного боку сильно травмує ромські громади, а з іншого - робить цю модель насильства відносно ромів привабливою для їх непримирених противників.

У відкритому доступі міститься інформація, яка підтверджує наявність антиромських настроїв в Україні. Існування стереотипів про ромський криміналітет, відсутність ефективних і дієздатних засобів юридичної допомоги або інших форм захисту, залишають ромів абсолютно незахищеними перед чиновниками силових структур. Більше того, часто досудовий розгляд справ, у яких роми є підозрюваними, базується на презумпції їхньої вини, яка має расове коріння.

7. РЕКОМЕНДАЦІЇ

Верховній Раді України із залученням правоохоронних органів:

- внести зміни до законодавства щодо підвищення ефективності дисциплінарних санкцій за публічне висловлювання державними службовцями та працівниками органів місцевого самоврядування неповаги до представників національних меншин;

- розробити ефективні стратегії боротьби зі злочинами на ґрунті ненависті, які можуть застосовуватись урядом та суб'єктами кримінальної юстиції для підвищення ефективності їх розслідування;

- вдосконалити дискримінаційне законодавство, яке має містити ефективні правила і процедури доведення дискримінації.

Правоохоронним органам:

- постійно оприлюднювати статистичну інформацію щодо злочинів на ґрунті ненависті проти ромських національних меншин, виділяючи різні їх види, регіони, кількість постраждалих. Мова йде про насильницькі напади на громади ромів, в тому числі, підпали, завдання тілесних ушкоджень, вбивства. Офіційна статистика повинна

ґрунтуватися і на кількості заведених кримінальних справ, і на судових рішеннях (як за доведеними випадками, так і за недоведеними, включаючи судові провадження, які тривають, і які були закриті на підставі недостатньої кількості доказів);

- забезпечити належне розслідування злочинів, що скоюються проти представників ромської національної меншини, зокрема, злочинів на ґрунті расизму;

- припинити свавільне затримання осіб ромської національності представниками правоохоронних органів, у випадках виникнення законних підстав для такого затримання - дотримуватися передбачених законодавством вимог до такого затримання;

- припинити практику дактилоскопіювання представників ромської національної меншини без їх добровільної згоди;

- провести перевірку матеріалів кримінальних справ щодо насильницьких нападів на ромів у 2017-2020 роках на предмет якості проведених розслідувань. За результатами перевірки здійснити за можливістю відповідні кроки щодо виправлення незадовільної ситуації з розслідуваннями.

Кабінету Міністрів України:

- враховувати висновки та рекомендації проведеного дослідження, що викладені в цьому звіті, при підготовці та затвердженні Стратегії захисту та інтеграції в українське суспільство ромської національної меншини.

Органам державної влади:

- активніше використовувати інформацію неурядових організацій, що займаються систематичним моніторингом ситуації з дотриманням прав ромів в Україні, а також консультуватися з НГО щодо проблем правозастосовної практики, спрямованої на захист ромів;

- сприяти відновленню довіри та порозуміння між поліцією, місцевими і національними органами влади та ромами через навчальні програми з питань протидії дискримінації, посередництва, кампанії для підвищення обізнаності;

- оперативно реагувати на злочини на ґрунті ненависті, визнавати їхній упереджений характер та доносити до постраждалої громади сигнал про те, що державні органи не збираються миритися зі злочинами на ґрунті ненависті.

8. АДВОКАЦІЯ

Підготовлений в результаті проведеного моніторингового дослідження звіт варто використовувати насамперед для покращення становища ромської національної меншини в Україні. Викладені в звіті рекомендації мають бути враховані під час роботи з вдосконалення нормативно-правової бази, спрямованої на правовий захист ромів.

Під час проведення адвокації планується розповсюджувати відповідний звіт серед представників органів державної влади, в тому числі, правоохоронних органів, посольств іноземних держав в Україні, правозахисних, релігійних та гуманітарних організацій, а саме: Міністерство юстиції України, Міністерство внутрішніх справ України, Національна поліція України, Офіс Генерального прокурора України, Офіс Уповноваженого Верховної Ради України (ВРУ) з прав людини, Комітет ВРУ з питань прав людини, деокупації та реінтеграції тимчасово окупованих територій у Донецькій, Луганській областях та Автономної Республіки Крим, міста Севастополя, національних меншин і міжнаціональних відносин, Комітет ВРУ з питань правоохоронної діяльності, Комітет ВРУ з питань правової політики, Київська міська державна адміністрація, Ніжинська міська рада.

Проведення публічних заходів щодо презентації та обговорення підготовленого звіту має сприяти покращенню стану дотримання прав ромської національної меншини, насамперед, в питаннях розслідування кримінальних правопорушень, скоєних проти ромів, в тому числі, представниками правоохоронних органів.

Громадська організація «Асоціація Ромів «ЗОР» планує підписати меморандум про співпрацю з Головним управлінням Національної поліції в Чернігівській області для попередження випадків скоєних злочинів проти ромів, в тому числі, самими правоохоронними органами. Заплановане створення інформаційного посібника, мета якого підвищити обізнаність представників ромських громад щодо своїх прав, членами організації розроблятимуться та вноситимуться зміни до Стратегії захисту та інтеграції в українське суспільство ромської національної меншини на період до 2030 року.